

Justis- og beredskapsdepartementet, sivilavdelingen
Postboks 8005 Dep
0030

Vår ref.: RPU
Vår dato: 23.11.20
Deres ref.: 20/2771
Deres dato: 09.06.20

Høringsuttalelse - Rettshjelpsutvalgets utredning NOU 2020:5 med forslag til ny lov om støtte til rettshjelp (rettshjelpsloven) - Jussformidlingen

1. Innledning

Vi viser til høringsnotat datert 09.06.20 hvor det bes om høringsinstansenes høringssvar til NOU 2020: 5 *Likhet for loven - Lov om støtte til rettshjelp (rettshjelpsloven)* (heretter kalt NOUen).

Jussformidlingen er et gratis rettshjelpstiltak som drives av viderekomne jusstudenter ved Universitetet i Bergen. Vi tilbyr gratis rettshjelp og juridisk bistand til privatpersoner. Vi arbeider hovedsakelig med rettsområder hvor sakene er av særlig velferdsmessig betydning, slik som arbeidsrett, trygderett, sosialrett, husleierett, utlendingsrett og straffegjennomføringsrett. Flere av disse rettsområdene omfattes av dagens rettshjelpsordning eller er foreslått omfattet av den nye rettshjelpsordningen. Flere av menneskene som kommer til oss for bistand er ikke kjent med muligheten til fri rettshjelp eller omfattes akkurat ikke av dagens rettshjelpsordning. Dersom forslaget skulle gå gjennom vil en større andel av vår klientgruppe få rett til støtte til rettshjelp.

Vi har tidligere kritisert dagens rettshjelpsordning og tatt til orde for flere av endringene som utvalget nå foreslår, blant annet gjennom høringsuttalelser og rettspolitiske artikler. På bakgrunn av våre erfaringer ønsker vi å benytte oss av anledningen til å knytte noen bemerkninger til NOUen. I det følgende vil vi først komme med noen overordnede bemerkninger til forslaget, se *punkt 2*. Deretter vil vi komme med noen bemerkninger knyttet til de ulike rettsområdene som foreslås omfattet av den nye rettshjelpsordningen, se *punkt 3* og *4*.

2. Generelle bemerkninger

2.1. Formålet

Fri rettshjelp skal etter gjeldende rett være en sosial støtteordning som skal «sikre nødvendig juridisk bistand til personer som ikke selv har økonomiske forutsetninger for å kunne ivareta et rettshjelpsbehov av stor personlig og velferdsmessig betydning», jf. rettshjelploven § 1. Etter utvalgets forslag skal den nye loven legge til rette for at alle får mulighet til å identifisere og ivareta sine rettslige interesser. Videre skal den nye loven sikre at personer som trenger, men som ikke selv har økonomiske forutsetninger for å betale, får nødvendig rettslig bistand i saker av stor velferdsmessig betydning.

Slik Jussformidlingen ser det, er det ingen realitetsendring i angivelsen av formålet. Det sentrale er å sørge for likhet for loven, særlig i saker av stor betydning for den enkelte. Dette innebærer at økonomiske forutsetninger ikke skal hindre borgerne i å kunne identifisere og ivareta sine egne rettigheter og plikter. Vi er enige med utvalget i at dette er en nødvendig forutsetning for en velfungerende rettsstat og demokrati.

Jussformidlingen er av den oppfatning at dagens rettshjelpsordning i svært begrenset grad er egnet til å realisere dette formålet. Vi viser i denne sammenheng til kritikken fra FNs menneskerettighetskomite som utvalget viser til.

Vi vil også understreke at den juridiske utviklingen har ført til et mer komplekst lovverk, som igjen har gjort det stadig vanskeligere for den enkelte å ivareta egne rettslige interesser. I vårt daglige arbeid opplever vi dette problemet særlig i forvaltningsretten, herunder på trygderettens og utlendingsrettens område, hvor utfallet av tvistene ofte er særlig viktig for den enkelte borgeren. Man ser også at flere erfarne jurister sliter med å orientere seg i det rettslige landskapet; NAV-skandalen er et eksempel på dette. Vi mener derfor at juridisk bistand er viktigere enn noen gang tidligere.

Vi mener flere av forslagene utvalget har fremsatt reelt sett er egnet til å realisere likhet for loven i langt større grad enn etter dagens ordning. Vi vil i det følgende gå nærmere inn på enkelte deler av utvalgets forslag.

2.2. Rettshjelp med og uten behovsprøving

Utvalget foreslår å nedfelle reglene for rettshjelp uten behovsprøving i spesiallovgivningen, slik at rettshjelpsloven utelukkende skal regulere behovsprøvd rettshjelp, se forslagets kapittel 9. Jussformidlingen stiller seg positiv til dette tiltaket da vi er av den oppfatning at en slik endring vil kunne gjøre rettshjelpsordningen mer tilpasset og tilgjengelig for personer som er i den situasjonen den aktuelle spesiallovgivningen regulerer. Videre vil rettshjelpsloven kunne rendyrkes som en lov om behovsprøvd rettshjelp, noe som sannsynligvis vil redusere dens kompleksitet.

2.3. Inntektsgrensen og beregningsgrunnlaget

I flere år har Jussformidlingen opplevd at mennesker som søker bistand av oss ikke er «tilstrekkelig» ressursvake for å få innvilget rettshjelp på det offentlige regning. De har heller ikke en økonomi som gir rom for å ta seg råd til advokatbistand. Der det i tillegg er snakk om rettsområder eller stadier i rettsprosessen hvor Jussformidlingen eller andre gratis rettshjelpstiltak ikke kan bistå, opplever vi at vedkommende føler seg forlatt i rettssystemet.

Utvalget foreslår i forslagets kapittel 22 å endre de økonomiske vilkårene for å få innvilget rettshjelp. Dersom forslaget blir gjeldende rett, vil rettshjelpsordningen omfatte omtrent 25 prosent av den voksne befolkningen. Forslaget innebærer en tydelig endring fra tidligere

beregningsmåte. Dette fordi det foreslås innført regler der bruttoinntekt og nettoformue vurderes samlet, samtidig som det skal gjøres fradrag i beregningsgrunnlaget for blant annet forsørgerbyrde og gjeld. Dette vil trolig avdempe problemet med gjeldende lovgivnings beregningsmåte der det ikke i tilstrekkelig grad tas hensyn til individuelle forskjeller blant personer med lik bruttoinntekt. Endringen i inntektsgrensen og beregningsgrunnlaget vil etter vårt syn ta rettshjelpsordningen et skritt nærmere rettshjelpslovens overordnede mål om likebehandling.

Utvalget har også foreslått å gå fra vilkår om fastsatte beløpsgrenser, til å knytte beløpsgrensen opp mot folketrygdens grunnbeløp. Jussformidlingen er av den oppfatning at det å knytte et vilkår om beløpsgrense opp mot en slik variabel, vil motvirke dagens uheldige tendens der antallet innbyggere som omfattes av rettshjelpsordningen minsker med årene. En automatisk årlig justering av de økonomiske vilkårene vil sikre at beregningsgrunnlaget i større grad følger utviklingen i samfunnet generelt.

Nåværende rettshjelpslov har klare og avgrensede regler for inntekt og formue, slik at det er forholdsvis enkelt for personer å regne ut om de omfattes av den behovsprøvde rettshjelpsordningen eller ikke. Det nye forslaget legger derimot opp til en totalvurdering av inntekt og formue, samt at andre forhold som forsørgerbidrag og gjeld også vil tas i betraktning. Dette gjør det desto viktigere at rettshjelpsordningen blir gjort mer tilgjengelig for befolkningen. Dersom forslaget vedtas er det dermed viktig at det opprettes en internettportal hvor man selv enkelt kan finne ut om en oppfyller de økonomiske vilkårene for støtte til rettshjelp, for eksempel ved å fylle ut opplysninger om inntekt og formue, samt andre relevante forhold, slik som utvalget har foreslått i forslagets kapittel 22.4.7.

Ved at inntektsgrensen knyttes til en variabel, vil man i større grad motvirke at ressurssvake personer for fremtiden anses som *for* ressurssterke til å motta støtte til rettshjelp. Forslaget er en klar og viktig forbedring fra gjeldende rett. Jussformidlingen er derfor svært positive til at inntektsgrensen og beregningsgrunnlaget endres.

2.4. Egenandelen og endring fra “fri rettshjelp” til “støtte til rettshjelp”

Jussformidlingen er enige med utvalget om at innføring av egenandel for alt arbeid i rettshjelpsprosessen, proporsjonalt beregnet ut fra borgernes inntekt, vil være forenlig med lovens formål om å sikre likhet for loven, uavhengig av økonomiske forutsetninger.

Skarpe skiller mellom de som omfattes av rettshjelpsordningen og de som akkurat ikke gjør det er en stor svakhet ved dagens rettshjelpsordning. Det er også store forskjeller innad i rettshjelpsordningen knyttet til hvor mye den enkelte må betale i egenandel for å motta rettshjelp. En innføring av en proporsjonal egenandel for rettshjelpsmottakeren vil utjevne disse skillene, slik at prioriteringene oppleves likere både innad i ordningen og utad. Egenandelen er etter vår mening dessuten egnet til å realisere formålet om at økonomi ikke skal hindre folk i å ivareta sine rettslige interesser.

Vi er positive til at alle rettshjelpsmottakere skal betale en egenandel, fordi vi tror at dette vil kunne føre til at rettshjelpsmottakeren får et insentiv til å ta aktiv stilling til egen sak. Vi har som gratis rettshjelpstiltak erfaring med at klienter ikke alltid tar aktivt stilling til omfanget av de rettslige prosessene i deres sak eller medvirker til dens progresjon. Også forskningen det vises til i NOUens kapittel 22.2.4 indikerer at dagens mottakere av fri rettshjelp er mer prosessdrivende enn de som akkurat faller utenfor rettshjelpsordningen. Et klart flertall av dem som i dag mottar fri rettshjelp på rådgivningsstadiet, blir blant annet involvert i senere prosesser for domstolene. Vi tror at en proporsjonalt beregnet egenandel vil gi rettshjelpsmottakeren større insentiv til å involvere seg i egen sak, herunder overveie prosessrisikoen og behovet for de ulike kostnadene som kan påløpe i forbindelse med rettshjelpen, på samme måte som personer som faller utenfor ordningen må gjøre. Dette vil føre til at flere saker løses på et tidligere stadium og gjennom minnelige løsninger. Advokatens ressurser vil også bli bedre benyttet, da det er enklere for advokaten å gjøre jobben sin effektivt når mottakeren av rettshjelp aktivt involverer seg i egen sak. I tillegg til at mottakeren av

rettshjelp sitt bidrag gjennom egenandelen i seg selv begrenser statens utgifter til rettshjelp, vil også statens utlegg for støtte til rettshjelp reduseres når også advokatens ressursbruk effektiviseres.

For å understreke egenandelens funksjon, herunder at det skal være en viss terskel for å benytte seg av rettshjelp, støtter vi forslaget om å endre formulering fra «fri rettshjelp» til «støtte til rettshjelp». Vi stiller oss også positive til statlig innkreving av egenandeler. For det første vil dette gjøre egenandelen mer reell for rettshjelpsmottakerne. For det andre vil dette gjøre det mindre risikabelt og følgelig mer attraktivt for advokater å ta rettshjelpsoppdrag.

2.5. En samlet rettshjelpsforvaltning

Jussformidlingen er positiv til å samle store deler av organiseringen av rettshjelpsforvaltningen til én forvaltning. Dette fordi informasjon om rettshjelpsordningen og søknadsprosessen finnes på mange ulike kanaler og per dags dato oppleves som lite tilgjengelig.

Jussformidlingen er særlig positiv til lovforslagets § 9, om at rettshjelpsforvaltningen overtar det overordnede ansvaret for søknadsprosessen tilknyttet skjønnsbestemmelsen om støtte til rettshjelp utenfor de prioriterte saksområdene. Ved at rettshjelpsforvaltningen står som ansvarlig for disse søknadene, vil man trolig kunne oppnå en mer enhetlig vurdering. Dette vil bidra til å sikre lik behandling i like saker i større grad enn etter dagens ordning. Dersom lovforslaget får gjennomslag, er Jussformidlingen derfor av den oppfatning at det er viktig at rettshjelpsforvaltningen får ansvaret for søknadene som faller inn under skjønnsbestemmelsen.

En viktig oppgave som må ligge til rettshjelpsforvaltningen er å gjøre rettshjelpsordningen mer tilgjengelig for innbyggerne. Vi er derfor positive til utvalgets forslag i NOUens punkt 13.2. om å tillegge rettshjelpsforvaltningen hovedansvaret for å opprette og drifte en offentlig nettportal for rettshjelp samt en chattetjeneste.

2.6. Førstelinjetjeneste

Det blir i forslagets kapittel 14 konkludert med at det ikke vil foreslås en etablering av en førstelinjetjeneste. Deler av utvalgets begrunnelse er at en slik etablering vil innebære en så stor omlegging at den bør utredes mer før den eventuelt innføres. Jussformidlingen er enig med utvalget om at en ny rettshjelpslov må iverksettes raskt, ettersom det på flere områder foreligger et behov for endring. Vi er likevel av den oppfatning at etablering av en førstelinjetjeneste vil kunne være et effektivt tilskudd til rettshjelpsordningen.

Jussformidlingen har erfart at mange personer, som følge av manglende språkkunnskaper eller andre personlige hindre, ikke får til å bruke internett til kunnskapsinnhenting og avklaring av juridiske spørsmål. Vi erfarer også at flere av de som henvender seg til oss, har vært i kontakt med det offentlige for å få avklart hvilke rettigheter de har på et konkret rettsområde. Disse opplever likevel å ikke ha fått svar på sine spørsmål eller tilstrekkelig veiledning på hva de skal eller kan foreta seg videre i sin sak. Jussformidlingen er derfor av den oppfatning at det er et behov for en førstelinjetjeneste som kan bidra til informasjonsspredning, samt avklare juridiske spørsmål.

Dissenstaker Moksness tar også til ordet for etablering av en førstelinjetjeneste og mener at et slikt tilbud vil kunne innebære en vesentlig forbedring og effektivisering av rettshjelpsordningen, se *kapittel 18*. Jussformidlingen er av den oppfatning at et samarbeid mellom det offentlige,

privatpraktiserende advokater og frivillige rådgivere er interessant og nytenkende. Vi sier oss imidlertid enig med utvalgets konklusjon om at det finnes for lite forskning på slike ordninger på nåværende tidspunkt. Det er i tillegg nødvendig med en rask avklaring av de sentrale endringene ellers i rettshjelpsordningen. Vi mener derfor at det bør vies midler til videre forskning på dette området, og at det må vurderes om en skal implementere en førstelinjetjeneste for fremtiden.

2.7. Rettshjelp på rådgivningsstadiet

Et sentralt formål i rettslige prosesser er å sørge for minnelige løsninger. I tillegg til å ha en egenverdi for de involverte partene, er dette ønskelig for samfunnet da det begrenser ressursene som benyttes til konfliktløsning.

Vi tror at rettshjelp tidlig i rettsprosessen vil sørge for at saker i større grad løses på minnelig vis, sammenlignet med dagens ordning hvor det synes å reises unødvendig mange saker for domstolene. I denne sammenheng vil vi trekke frem dissenstaker Moksness' poeng om at

rettshjelp skal hjelpe folk til å utnytte sine juridiske posisjoner mest mulig effektivt uten at de havner i juridiske konflikter hvor de må klage eller gå til domstolene.

Videre er vi positive til at omfanget av rettshjelp på de ulike stadiene må tilpasses den konkrete konflikten, da muligheten til utenrettslige løsninger og dermed behovet for rettshjelp på rådgivningsstadiet varierer mellom sakstyper. Tidsbruken på de ulike stadiene burde da styres av klienten, som betaler egenandel som reflekterer tiden advokaten bruker på saken.

2.8. Utenrettslig mekling

Utvalget foreslår at støtte til utenrettslig mekling ikke skal omfattes av rettshjelpsordningen. Reglene om utenrettslig mekling er regulert i tvistelovens syvende kapittel og er blitt stadig mer aktuelt de siste årene. Utenrettslig mekling går ut på at partene skal forsøke å løse konflikten utenfor domstolen med hjelp av en eksternt og upartisk mekler. Gjennom utenrettslig mekling kan partene raskere og rimeligere oppnå kompromisser som begge kan leve med, slik at partene lettere kan forholde seg til hverandre i fremtiden. I tillegg kan utenrettslig mekling være fordelaktig for de som har mistillit til domstolsbehandling, eller opplever partsrepresentasjon som byrdefullt og vil beholde kontroll over konflikten selv.

På bakgrunn av fordelene med utenrettslig mekling nevnt ovenfor, stiller Jussformidlingen spørsmål ved om det burde undersøkes nærmere hvorvidt utenrettslig mekling burde omfattes av rettshjelpsordningen eller ikke. Dette gjelder særlig når utvalget i andre sammenhenger tydelig anerkjenner behovet for rask konfliktløsning og minnelige løsninger, sammenlignet med domstolsprosess som synes å være overrepresentert ved dagens rettshjelpsordning. Riktignok er det visse konflikter som ut ifra sin art ikke kan løses ved utenrettslig mekling, men for de sakene hvor dette kan være et fullverdig alternativ, oppfordrer vi til en mer utførlig begrunnelse for hvorfor det ikke omfattes. Uansett støtter vi forslaget om at Departementet må utrede om det offentlige også burde dekke kostnadene ved utenrettslig mekling.

3. Spesielle bemerkninger

3.1. Innledende bemerkninger

Jussformidlingen vil i det følgende knytte noen bemerkninger til utvalgets vurderinger av hvilke rettsområder som skal prioriteres i den nye rettshjelpsloven. Vi vil i *punkt 3.2* kommentere de behovsprøvde rettsområdene, og i *punkt 4* kommentere de ikke-behovsprøvde områdene.

3.2 Merknader til de behovsprøvde rettsområdene 3.2.1. Vedrørende arbeidsrettssakene

Utvalget foreslår å utvide støtten til fri rettshjelp i arbeidsrettssaker til å ikke bare omfatte saker om opphør av arbeidsforhold, men også omfatte inndrivelse av lønnskrav. Dette stiller Jussformidlingen seg svært positiv til.

Jussformidlingen opplever en stor pågang av saker som gjelder manglende utbetaling av lønn og feriepenger. I 2019 utgjorde tvister knyttet til arbeidsrett 27,2 prosent av vårt totale saksinntak. Av totalt 219 saker som gjaldt arbeidsrett, var 132 av disse saker om lønn og/eller feriepenger. Dette gjør saker om lønn og feriepenger til det hyppigste typetilfellet av saker hos oss.

Vår erfaring er at dette rammer særlig unge og uorganiserte arbeidstakere, og arbeidstakere som ikke behersker norsk godt nok. Denne gruppen har dårligere forutsetninger for å ivareta sine rettigheter på egen hånd, og er i så måte mer utsatt for utnyttelse fra mer eller mindre useriøse arbeidsgivere. Virkningene av å ikke få utbetalt lønn er alvorlige, da det er dette som skal dekke de løpende utgiftene til mat og husrom i et hverdagsliv. Dersom lønnsutbetalingene uteblir, får dette ofte svært belastende følger for arbeidstakeren.

Det er ingen tvil om at det er et stort behov for støtte til rettshjelp i lønnsaker. Det er viktig at lønnsinndrivelse vedtas som et prioritert rettsområde i den nye rettshjelpsloven for å i større grad gi utsatte arbeidstakere et bedre rettslig vern. Jussformidlingen tok, sammen med de øvrige studentrettshjelpstiltakene i Norge, til orde for at lønnsinndrivelse burde prioriteres i uttalelse til rettshjelpsutvalget den 07.02.20. Det er derfor gledelig å se at utvalget har tatt forslaget i betraktning.

Utvalget foreslår ikke en nedre grense for hvor store lønnskravene må være for å kunne kvalifisere til rettshjelp. Vi er enige i utvalgets vurdering av at hvor belastende et utestående lønnskrav er vil variere fra situasjon til situasjon, og at en eventuell beløpsgrense kan skape en fare for at arbeidsgiver spekulerer i denne. Vi stiller oss derfor bak utvalgets forslag om å ikke innta en beløpsgrense for lønnskravene.

3.2.2. Vedrørende gjeldsrettssakene

Utvalget vurderer hvorvidt gjeldsproblemer på grunn av bedrageri med grunnlag i ID-tyveri burde prioriteres, og kommer frem til at slike gjeldssaker ikke burde være et prioritert rettsområde, se kapittel 23. Jussformidlingen kan ikke se at det gis en særlig god begrunnelse for vurderingen. Utvalget viser til at sakene vil variere i alvorlighetsgrad, og at det ikke er grunn til å behandle disse sakene annerledes enn gjeldssaker der personer er utsatt for bedrageri. Videre er utvalget av den oppfatning at gjeldssakenes kompleksitet vil reduseres når rettstilstanden blir mer avklart.

Jussformidlingen mener likevel begrunnelsen er tynn og stiller oss kritiske til avgjørelsen. Vi vil i det følgende begrunne vårt synspunkt.

Jussformidlingens erfaring er at ID-tyverisaker er et alvorlig problem for den som blir utsatt for det. Vi opplever at særlig ressursvake grupper i samfunnet blir utsatt for ID-tyveri, og at de utsatte ofte har liten mulighet til å bestride slike krav på egen hånd. ID-tyverisaker har ofte

to parallelle tvister: straffesaken mot svindleren, og erstatningsoppgjøret mellom kreditorene og svindelofferet. Selv om svindleren blir dømt for bedrageri, er det svindelofferet som sitter igjen med gjelden i erstatningssaken mot kreditoren.

Kreditorene er ofte banker eller andre finansaktører med vesentlig mer ressursstyrke enn svindelofferet. I erstatningssaken står tvisten dermed mellom David og Goliat. Dersom svindelofferet ikke har råd til å betale for advokat, er man nærmest rettsløs. I Norge har det etter hvert utviklet seg en rettspraksis på at det er svindelofferet som holdes ansvarlig for bankens tap. Den nylig avsagte dommen fra Høyesterett, HR-2020-2021-A gir riktignok forbrukeren i visse tilfeller et sterkere vern i erstatningsoppgjøret etter ID-tyveri. Også endringene i finansavtaleloven som nå er til behandling hos Stortinget, kan gi et bedre vern. Dette avhjelper imidlertid ikke det skjeve styrkeforholdet mellom partene i ID-tyverisaker. Reglene er heller ikke særlig tilgjengelig for forbrukere som ikke har kjennskap til disse rettskildene. Rettsutviklingen er dermed ikke etter Jussformidlingens syn i seg selv et holdbart argument for å ikke innta gjeldssaker som følge av ID-tyveri som prioritert rettsområde.

Både det offentlige og finansinstitusjonene baserer seg i stor grad på BankID eller BankID på mobil i sin kommunikasjon med kunden. Samtidig er dette informasjon som er lett å misbruke dersom uvedkommende får tilgang til den. Når bruken av denne typen identifikasjon er såpass vanlig, fremstår det som urimelig dersom den som er utsatt for misbruk av sin BankID står igjen med gjeld uten forutsetninger til å kunne bestride eller betale den. Dette forsterkes da ofrene som oftest er forbruker. Forbrukervernet, som ellers i lovverket står ganske sterkt, svikter i disse sakene. På denne måten skiller ID-tyverisaker seg fra vanlige bedragerisaker.

Jussformidlingen mottar flere henvendelser som gjelder hjelp til å bestride krav etter ID-tyveri. Vi har som studentrettshjelpstiltak begrensede ressurser til å i bistå i slike saker, og har i så måte ikke mulighet til å yte rettshjelp omfanget som er nødvendig for den som har blitt utsatt for ID-tyveri. Slike saker krever en større grad av bevisinnhenting og bevisvurdering, enn det vi i Jussformidlingen har kompetanse eller mulighet til å utøve. Likevel opplever vi at disse personene blir henvist til oss fra politi eller andre aktører personen tidligere har forsøkt å få hjelp fra. Dette gir indikasjoner på at det eksisterer en mangel på hjelp for denne gruppen.

Målsettingen med den nye rettshjelpsloven er at personer som trenger det, men som ikke har midler til å betale for det, skal få bistand i saker med “stor velferdsmessig betydning”, jf. forslagets utkast til § 1 i forslagets kapittel 1. Personer som har blitt utsatt for ID-tyveri får ofte massiv gjeld uten å ha planlagt for å kunne betjene denne, og har derfor heller ikke de økonomiske forutsetningene for å betale. For disse menneskene er det klart at saken har “stor velferdsmessig betydning”. Jussformidlingen er derfor av den oppfatning at bestridelse av gjeld etter ID-tyveri bør omfattes som prioritert område.

Utvalget bemerker at rettshjelpsbehovet i denne typen saker vil reduseres når rettstilstanden blir mer avklart. Jussformidlingen er enig i at rettsavklaring er positivt for ID-tyveriofre. Det er imidlertid ikke

dermed sagt at behovet for rettshjelp reduseres i stor nok grad av den grunn. Vi ønsker i så fall at det gis en grundigere begrunnelse for dette.

På bakgrunn av dette tar Jussformidlingen til orde for at gjeldssaker på grunn av ID-tyveri burde prioriteres i den nye rettshjelpsloven.

3.2.3 Vedrørende diskrimineringssakene

Utvalget foreslår at diskrimineringssaker ikke skal være et prioritert rettsområde, og begrunnelsen er at ofre for diskriminering får tilstrekkelig rettshjelp gjennom Diskrimineringsnemda. Videre presiserer utvalget at de ønsker en praksis der vedkommende kan få støtte til rettshjelp etter skjønnsbestemmelsen dersom saker som har vunnet frem i diskrimineringsnemda blir klaget inn for domstolene.

Personer som opplever å bli diskriminert står ofte i en svak posisjon, ved å ha blitt usaklig eller urimelig forskjellsbehandlet på bakgrunn av kjønn, religion, tilhørighet til etniske grupper, nasjonaliteter eller nedsatt funksjonsevne. I tillegg vil det være svært belastende å bli utsatt for diskriminering. Det er derfor særlig viktig at diskrimineringssakene har en tilstrekkelig ordning.

Hvorvidt ordningen er optimal eller ikke, vil tiden vise. Diskrimineringsnemnda er en relativ ny nemnd som ble opprettet i 2018. Jussformidlingen er i utgangspunktet optimistiske til utvalgets prioritering, men påpeker at dette burde være en prøveordning. Dersom diskrimineringssaker ikke skal være et prioritert rettsområde, må ordningen følges opp for å sikre at personer som utsettes for diskriminering får et tilstrekkelig vern.

3.2.4. Vedrørende husleierett

Innenfor husleierett har utvalget bestemt at utkastelsessaker og oppsigelsessaker faller innenfor de prioriterte rettsområdene. Begrunnelsen bak prioriteringen er at leietakeren er særlig sårbar når det gjelder utkastelse fra hjemmet sitt, og derfor har behov for bistand i slike saker. Videre påpeker utvalget at de ellers bevisst har utelatt husleierett som et prioritert rettsområde, og baserer sin argumentasjon på ressursfordeling. Poenget til utvalget er at utover utkastelse- og oppsigelsessaker er sakene “mindre” inngripende overfor leietakere, og man har flere rettshjelpiltak som kan fange opp andre husleierettssaker, herunder studentrettshjelpstiltak og veiledning fra Husleietvistutvalget, forbrukerrådet eller leieboerforeningen mm.

Vi har erfart at konfliktnivået i husleiesaker ofte er høyt, og styrkeforholdet mellom partene er skjevt. Vi får stadig henvendelser fra studenter og barnefamilier med dårlig økonomi som har havnet i konflikter med erfarne utleiery. Vi opplever at det er mange utleiery som utnytter leietakeres uvitenhet om deres rettigheter etter husleieloven, og at det ofte er vanskelig for leietakerne å vinne frem på egenhånd. Mye av grunnen til dette er at sakene gjerne inneholder lite bevis, og at leietakerne synes det er vanskelig å argumentere for seg ut ifra lovreglene.

Utvalget har lagt vekt på at dersom det oppstår en husleietvist som bør tilbys rettshjelp kan det foretas en konkret vurdering ut fra skjønnsbestemmelsen, og dermed at disse situasjonene blir ivaretatt. Vi ønsker imidlertid å belyse at husleierett omfatter mange typer saker som også kan ha behov for rettshjelp utover oppsigelse- og utkastelsessakene. I 2019 utgjorde husleietvister 186 saker av vårt totale saksinntak, det vil si 11 prosent av alle sakene vi behandlet. Av 186 husleietvister var det kun 25

saker som handlet om oppsigelse eller utkastelse. Et hjem skal være en trygghet, og trivsel i hjemmet er en viktig faktor i hverdagen. En husleietvist vil derfor ha stor betydning for leietakeren, og vi har erfaring med at leietakere ofte sliter med å vinne frem på egen hånd. Selv om rettsreglene i husleietvister ikke kan anses som særlig komplekse, er det likevel mange som sliter med å navigere seg frem i regelverket og argumentere rettslig.

Det eksisterer mange husleierettssaker hvor det er behov for støtte til rettshjelp, og vi kan ikke undervurdere konsekvensene av at rettsområdet ikke blir bedre prioritert. Det at man kan få hjelp gjennom for eksempel studentrettshjelpstiltak mener vi ikke i seg selv er en god grunn til å unnta husleierett som et prioritert rettsområde. Det er klart at konfliktnivået er høyt og at styrkeforholdet er skjevt. Dette er hensyn som bør få betydning for hvorvidt husleierett i sin helhet bør ansees som et prioritert rettsområde. Vi mener for vår del at husleierett i større grad bør bli et prioritert rettsområde.

3.3. Vedrørende forslag til skjønnsbestemmelse

Rettshjelpsordningen har begrensede ressurser, og utvalget har derfor måttet ta en vurdering av hvilke rettsområder som skal være prioriterte og hvilke som faller utenfor. Det er imidlertid vanskelig å trekke et klart skille mellom rettsområdene, fordi det også utenfor de prioriterte rettsområdene kan oppstå situasjoner med behov for støtte til rettshjelp. Formålet med den nye rettshjelpsloven er å fordele rettshjelp mest mulig likt mellom de som har behov for det, og skjønnsbestemmelsen skal sikre nettopp det.

Vi stiller oss positive til utvalgets forslag til en skjønnsbestemmelse, da denne vil føre til at flere vil kunne få støtte til rettshjelp. Dette forsterkes ved å fjerne momentet om "likhetstrekk" til de allerede prioriterte rettsområdene. Formålet med skjønnsbestemmelsen er å fange opp tilfeller som ikke er vurdert som prioritert, men hvor personen likevel har et sårt behov for rettshjelp. Vi støtter forslaget til en slik bestemmelse og er av den oppfatning at en konkret vurdering i det spesifikke tilfellet er en positiv endring.

Vi ønsker likevel å gjøre oppmerksom på de negative sidene ved en slik bestemmelse. Bestemmelsen legger opp til en svært konkret rimelighetsvurdering som kan føre til en inkonsekvent og uforutsigbar praksis. Dette kan igjen føre til en uheldig forskjellsbehandling av saker som faller utenfor de prioriterte saksområdene. Det vil også være økonomiske

kostnader ved at noen må foreta den konkrete skjønnsvurderingen. For at regelen skal fungere må det være satt av midler for å dekke disse merkostnadene, og det må gis klare retningslinjer for å forhindre ulik praktisering av hvilke saker som gis støtte til rettshjelp og hvilke som faller utenfor.

Etter dagens rettshjelpsordning er ansvaret for fri rettshjelp spredt mellom ulike organer. Dersom skjønnsbestemmelsen blir vedtatt er det desto viktigere med en samlet rettshjelpsforvaltning for å hindre en inkonsekvent og uoversiktlig praksis. Som nevnt under den generelle delen punkt 2.6 vil forslaget om en oversiktlig nettportal og chattetjeneste være en viktig forutsetning for å forsikre en konsekvent og forutberegnelig praksis.

Jussformidlingen vil også påpeke viktigheten av at den foreslåtte skjønnsbestemmelsen får gjennomslag. Jussformidlingen er av den oppfatning at rettshjelpsforvaltningen bør ha ansvar for å følge opp og sjekke at det ikke blir for store ulikheter i praktiseringen av skjønnsbestemmelsen, og at regelen etter noen år bør tas opp til ny vurdering.

4. Ikke-behovsprøvde rettsområder

4.1. Vedrørende utlendingssakene

Utvalget foreslår i forslaget kapittel 29 flere endringer som Jussformidlingen stiller seg positiv til. Utvalget foreslår blant annet at det skal gjeninnføres rett til fritt rettsråd ved utvisning på grunn av straffbare handlinger. Jussformidlingen, sammen med de øvrige studentrettshjelpstiltakene, har tidligere tatt til orde for at disse sakene burde prioriteres. Vi støtter derfor forslaget om å gjeninnføre fritt rettsråd i slike saker. Vi er også positive til utvalgets forslag om å innføre en rett til rettshjelp i saker dersom staten anker en avgjørelse som er til gunst for utlendingen. Jussformidlingen er enig i utvalgets vurdering av at det vil virke urimelig dersom vedkommende selv må bære kostnadene for å forsvare resultatet etter å ha vunnet frem i retten.

Endelig foreslår utvalget en ordning som skal sikre at flere prinsipielle saker skal prøves for domstolene. Dette stiller Jussformidlingen seg også positiv til. Et av formålene med domstolene er å føre kontroll med forvaltningens virksomhet. Utlendingssaker blir ofte avgjort før de kommer så langt som til domstolene. Jussformidlingen er enig med utvalget i at prøving av prinsipielle saker kan gi avklaring av viktige spørsmål som vil ha betydning for mange. Utvalget foreslår ulike måter å gjøre dette på men kommer ikke til noen klar konklusjon. Man burde derfor se nærmere på hvordan dette skal gjennomføres.

4.2. Vedrørende straffegjennomføringssaker

Når det gjelder rettshjelp til innsatte i fengsler, har utvalget foreslått at disse ikke skal omfattes av rettshjelpsordningen, og at rettshjelpsbehovet i fengslene heller skal dekkes gjennom en spesiell advokatordning. Ordningen går ut på at noen advokater skal få betalt for "å jobbe en viss andel av tiden med rettshjelp knyttet til straffegjennomføring i fengslene i sin

region", se punkt 28.8. Utvalget påpeker at advokatene da "bør prioritere rettshjelp i spørsmål som gjelder mange innsatte, og ellers prioritere sakene som har størst betydning for de enkelte innsatte", se punkt 28.8. I tillegg skriver utvalget under samme punkt at advokatene bør ha særlig fokus på "barn som sitter i fengsel".

Jussformidlingen er uenig i utvalgets vurdering og mener innsatte bør tilbys støtte til rettshjelp rettshjelp ved tvister om straffegjennomføringen, i hvert fall i de mest inngripende tiltakene som isolasjon. Bakgrunnen for vår vurdering er at inngrepene de innsatte blir utsatt for er svært alvorlige, og at det er særlig vanskelig for innsatte å ivareta egne rettigheter, blant annet som følge av dårlig økonomi og personlige hinder.

Innsatte har er underlagt frihetsberøvelse og er en spesielt sårbar gruppe under rettslige tvister. Vi ønsker å bemerke at Norge opptil flere ganger har fått kritikk fra blant annet FNs menneskerettighetskomite om at vi i for stor grad bruker isolasjon som straffegjennomføringsmetode. En undersøkelse fra sivilombudsmannen fra 2019 viser at det ble foretatt en rekke urettmessige isolasjoner av innsatte i norske fengsler, se mer om dette på:
<https://www.sivilombudsmannen.no/aktuelt/saerskilt-melding-om-isolasjon-i-fengsler/>.

Vi har tidligere påpekt at både kortvarig og langvarig isolasjon kan få store psykiske konsekvenser for den innsatte. Slike former for straffegjennomføring har vist å kunne medføre en høyere sjanse for

selvmord, svekkelse av impulskontroll og fremprovosere aggresjon. Hvordan straffen gjennomføres har også stor betydning for hvorvidt og på hvilket tidspunkt den innsatte kan komme tilbake i samfunnet. Det er også uheldig at advokatene skal prioritere saker som omfatter flere, i stedet for å ha nok ressurser til å behandle enkeltsaker utelukkende med behov for støtte til rettshjelp.

På bakgrunn av de innsattes særlige sårbare posisjon, og de alvorlige konsekvensene av inngrep under straffegjennomføringen, mener vi at de bør tilbys støtte til rettshjelp, og at denne hjelpen bør gis uten behovsprøving. En slik endring vil trolig føre til større kontroll med straffegjennomføringen, som igjen kan få en positiv effekt ved å redusere tilfeller av menneskerettighetsbrudd knyttet til isolasjon i norske fengsler. Vi mener derfor at straffegjennomføringsrett, og særlig de mest inngripende tiltakene, slik som blant annet isolasjon, bør være et ikke-behovsprøvd prioritert rettsområde i forslaget om støtte til rettshjelp.

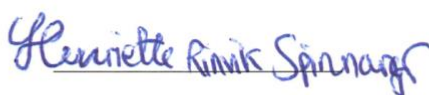
Dersom man kommer til at de mest inngripende straffegjennomføringssakene ikke skal inntas som ikke-behovsprøvd rettsområde, mener Jussformidlingen at disse sakene i det minste bør prioriteres som behovsprøvd rettsområde.

5. Avsluttende merknader

Til slutt ønsker vi å understreke at vi i all hovedsak støtter lovforslaget, selv om vi har påpekt noen forhold som bør vurderes nærmere. Det er ikke tvilsomt at det er mange saker som har behov for støtte til rettshjelp, men ressursene hindrer at ethvert tilfelle omfattes. Den nye ordningen vil sikre at langt flere som har behov for rettshjelp omfattes. Vi vil likevel presisere at dette er et fint utgangspunkt, men det er fortsatt har en jobb som må gjøres i form av evaluering og utprøving i praksis.

Camilla Barth
Saksbehandler

Henriette Rinvik Spinnangr
Saksbehandler

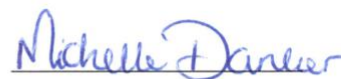
Matilde Mork Henden
Saksbehandler

Maria Ulvin Halvorsen
Saksbehandler

Benjamin Westbye Pedersen
Leder Rettspolitisk Utvalg

Michelle Danker
Daglig leder